

РЕЗЮМЕТА

НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ НА ДОЦ. Д-Р АЛЛА КИРОВА ЗА ПЕРИОДА СЛЕД ХАБИЛИТАЦИОННАТА ПРОЦЕДУРА ПРЕЗ 2000 г.

Резюметата са изложени в три изследователски области: 1. Равнопоставеност на половете; 2. Икономически теории; 3. Използване на експертния потенциал във висшето образование и науката за изграждане на научно-образователното пространство на Югоизточна Европа. Номерацията пред всяка публикация съответства на номерацията на публикациите в Списъка на публикациите на доц. д-р А. Кирова. Публикациите са представени по реда на излизането им от печат.

Изследователска област 1. РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ПОЛОВЕТЕ
(публикации № 34, 7, 8, 9, 10, 3, 11, 12, 35, 13, 38, 36, 37, 14, 4, 44, 1, 45, 29, 30, 28, 46).

1.1. Равнопоставеност на жената-майка и интересите на децата (публикации № 34, 7, 8, 9, 10).

1.2. Равнопоставеност на половете – категориален апарат, нормативна и институционална рамки (публикации № 3, 11)

1.3. Джендър различия и неравенства в заетостта и в семейството (публикации № 12, 35, 13, 38, 36, 37, 14, 4).

1.4. Джендър измерения на академичната сфера (публикации № 44, 1, 45, 29, 30, 28, 46).

1.1. Равнопоставеност на жената-майка и интересите на децата

№ 34. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2001). Оценка на нормативната уредба и политики за равнопоставеност на жената-майка в семейството и професията. *Икономическа мисъл*, кн. 6, с. 56-75. ISSN 0013-2993 (Приложено е копие от разделителен протокол)

Студията третира актуални и недостатъчно разрешени проблеми, свързани с равнопоставеността на жената-майка при участието ѝ на трудовия пазар, в професията и при отглеждането и възпитанието на децата. С цел да се постигне хармонизиране на законодателството в тази област с това на ЕС, е извършен критичен анализ на действащите правни норми, както и на проектозакона за равните възможности на жените и мъжете. На тази основа са направени конкретни предложения за тяхното усъвършенстване. Акцентирано е върху политиките за жената-майка от гледна точка на интересите на децата. Като приоритетни са обособени политиките за нейната трудова заетост, в сферата на услугите за отглеждане и възпитание на децата и стимулиращи партньорството в семейството.

№ 7. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2001). Регламентиране и защита правата на детето. *Население*, кн. 1-2, с. 56-65. ISSN 0205-0617 (Приложено е копие от разделителен протокол)

Статията е посветена на анализа и оценката на правно-регулативната рамка в областта на защита правата на детето. Изследването е фокусирано върху отчитането в България на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на детето – международен стандарт за закрила на децата. В тази връзка са направени оценка на степента на тяхното отразяване в новоприетия Закон за закрила на детето, както и предложения за неговото усъвършенстване. Анализирани са регламентираните в Закона административни структури и органи за провеждане на политиките за закрила на децата и са дефинирани конкретни препоръки, свързани с тяхното практическо функциониране.

№ 8. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2001). Детските добавки – ябълката на раздора. *Икономика*, кн. 12, с. 26-27. ISSN 1312-2428 (Приложено е копие от разделителен протокол)

В статията са анализирани прилаганите в България философия и механизъм на уреждане на плащанията за детски добавки, включително техният размер и универсален характер. Извършено е проучване на прилаганите в ЕС и страните от Централна Европа модели на изплащането на детски добавки. Направен е анализът на възможните за българските условия варианти за въвеждане на застъпвания от авторите диференциран подход, както и се дискутира въпросът за начина на определяне на размера на детските добавки.

№ 9. Стоянова, К., **Кирова, А.**, (2002). Опит за дефиниция и изграждане на система от индикатори за благосъстоянието на децата. *Статистика*, кн. 3, с. 18-26. ISSN 1310-7410 (Приложено е копие от разделителен протокол)

Въз основа на разработената от авторите дефиниция на понятието „благосъстояние на децата“ в статията е предложена схема на разгърната структура на системата от социално-икономически индикатори. В съответствие с направения извод за необходимостта от допълване на съществуващата статистическа база с фокусирани върху децата показатели, в статията се предлагат примерните им групи – на макроравнище, социално-демографски и на равнище домакинства с различен брой деца.

№ 10. **Кирова, А.**, (2003). Детските измерения на макроикономическата политика, с. 336-344. - В: *Българският преход*. Научно-практическа конференция, 31 май – 1 юни 2003 г., Велико Търново. С.: ГорексПрес. ISBN 954-616-115-2

В доклада е направен анализ на взаимодействието между макроикономическата политика и благосъстоянието на децата – един твърде подценен, по мнение на европейските експерти, въпрос. Фокусът е върху косвеното влияние на макроикономическите показатели върху свързаните с детското благосъстояние/бедност индикатори, приоритетите на социалната политика за семействата с деца, възможностите за реални „инвестиции“ в децата, оценката на дискутираната в ЕС методика за анализ на връзката макроикономика – деца и главно – за оценка на „детското измерение“ на държавния бюджет.

1.2. Равнопоставеност на половете – категориален апарат, нормативна и институционална рамки

№ 3. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2004). *Социално-икономическа инфраструктура и гаранции за равнопоставеност на жените в България*. С.: ЦИПЖ, 158 с. ISBN 954-9361-07-1 (Монографията е написана в съавторство с равно участие на авторите, посочено във въведението на с. 9)

Монографията представя резултатите от изследване на проблемите, свързани с равнопоставеността на жените, което се предопределя преди всичко от традиционните стереотипи в обществото за ролите на жените в труда и семейството, както и за качеството на женската работна сила. В трудовата практика се констатира прояви на неравнопоставеност, често граничещи с дискриминация на жените, което до голяма степен се дължи на действащото законодателство и неефикасното му прилагане. Това предполага необходимостта от разработването и реализирането на подходящи политики и механизми, основани на стимулирането на политическа чувствителност към равнопоставеността на половете, изграждането на съответни институции, проследяването на показателите

за равното третиране на мъжете и жените и оценката на постигнатото равнище на равнопоставеност на половете. В този контекст в монографията е разработена концептуална рамка за равнопоставеност на жените, като е дефинирана същността на основните понятия, свързани със социалните взаимоотношения между половете, и е съставена съответната схема; анализирани са международните документи и европейските изисквания и стандарти в сферата на равнопоставеността на жените и е оценена степената на транспонирането им в националното законодателство; разработена е схема на институционална йерархия и са предложени съответните механизми за утвърждаване на равнопоставеност на жените. В изследването се изхожда от тезата, че постигането на реална равнопоставеност на жените изисква създаването на подходяща социално-икономическа инфраструктура -- едно твърде сложно и многостранно понятие, което, според дефиницията на авторите, обхваща цялата съвкупност от целенасочени политики, мерки и действия, осигуряващи предпоставките и условията за равностойно третиране на жените във всички сфери на обществения живот, т.е. правните, ресурсните и практическите гаранции за утвърждаване равнопоставеност на жените. В съответствие с това в монографията, на основата на изследване на резултатите от анализа на женската работна сила и оценките на позициите на жените на пазара на труда, в заетостта и на работното място, измерване на хоризонталната и вертикалната джендър сегрегация, разкриване на дискриминационните прояви спрямо жените в трудовата сфера и в икономиката в сянка, проучване на тенденциите в развитието на женското предприемачество, се определя степената на тяхната защитеност и равнопоставеност, както и са разработени конкретни предложения за усъвършенстване на действащото законодателство и за нови подходи, политики, механизми и мерки за утвърждаване равнопоставеност на жените в България. (Бележка: част от изследваните в тази монография въпроси се отнасят и към тематичното направление 1.3.)

№ 11. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2004). Правни и институционални гаранции за равнопоставеност на жените и мъжете в България, с. 38-45 (на български) и с. 46-52 (на английски). - В: *Повишаване чувствителността на българското общество към проблемите на равнопоставеността на половете: Проект.* С.: МТСП, април 2004. ISBN 954-90826-3-6 (Приложено е копие от разделителен протокол)

Въз основа на предложената от авторите дефиниция на понятието „равнопоставеност на половете“ и на тезата за определянето ѝ в по-голяма степен от неравностойното положение на жените в обществото, в статията е доказана необходимостта от осигуряване на правни, институционални и ресурсни гаранции за постигане на тяхната равнопоставеност. Аргументирана е наложителността от приемането на специфичен Закон за утвърждаване на джендър равнопоставеност и са предложени схема на институционална йерархия за практическото му прилагане и механизми за насърчаване на жените на национално равнище.

1.3. Джендър различия и неравенства в заетостта и в семейството

№ 12. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2004). Барииери пред жените на пазара на труда и мерки за постигане на джендър равнопоставеност, с. 59-69 (на български) и с. 70-83 (на английски). - В: *Повишаване чувствителността на българското общество към проблемите на равнопоставеността на половете, 2004.* С.: МТСП, юли 2004. ISBN 954-90826-4-4 (Приложено е копие от разделителен протокол)

В статията е дискутиран проблемът за необходимостта от подобряване на ситуацията на жените и постигане на по-висока степен на тяхната

равнопоставеност на пазара на труда, като са предложени мерки, фокусирани върху ограничаване действието на четири основни типа бариери пред жените в тази сфера – джендър стереотипите на пазара на труда; влиянието на факторите, обуславящи ниската способност за заетост на жените; негативните нагласи на работодателите към женската работна сила; въздействието на семейните бариери.

№ 35. Стоянова, К., **Кирова, А.** (2005). Джендър измерения на пазара на труда, заетостта и социалното осигуряване. *Икономическа мисъл*, кн. 3, с. 24-42. ISSN 0013-2993 (Приложено е копие от разделителен протокол)

В студията е оценена степеня на равнопоставеност на жените и мъжете в сферата на пазара на труда и в социалното осигуряване. Проучени са джендър различията в равнището и профилиите на безработицата. Анализирани са спецификите на поведението на жените и мъжете при търсене на работа, както и въздействието на универсалните и джендър предопределените субективни и обективни бариери на пазара на труда. Очертана е джендър ситуацията в сферата на заетостта като индикатор за качеството на съответните политики за равен достъп до пазара на труда и са изведени съществуващите прояви на джендър неравнопоставеност. Направен е анализ на хоризонталната и вертикалната джендър сегрегация в заетостта, както и комбинираното им въздействие върху позициите на жените и мъжете в тази сфера. Дискутирани са проблемите, свързани с равното третиране на половете в системата на пенсионното осигуряване в България.

№ 13. **Кирова, А.** (2006). Отражение на модела “платен-неплатен труд” върху българското семейство, с. 156-164. - В: *България в Европа – 2007*. Международна научно-практическа конференция, 2-4 юни 2006 г., Велико Търново. С.: ГорексПрес. ISBN-10: 954-616-170-5; ISBN-13: 978-954-616-170-3

Въз основа на проучването на редица общи за всички европейски държави тенденции по отношение на развитието и формирането на съвременното семейство, в доклада е даден отговорът на въпросите, дали българските семейства „следват“ същия път и доколко характерните за съвременното тенденции се определят от формирания се модел на участието на семейните партньори в платения и неплатения труд. Извършеният анализ констатира значителен натиск върху живота и поведението на семействата у нас на наложилния се модел на съчетаване на платения труд и домашните отговорности, което оказва влияние върху качеството на живота в семейството и степеня на удовлетворение от него.

№ 38. **Кирова, А.** (2007). Трудови и социални условия за съвместяване на платения и неплатения труд – проблемни области, добри практики, възможни решения. *Икономическа мисъл*, кн. 3, с. 24-44. ISSN 0013-2993

На базата на оценка на съответната трудово-социална практика в Европа и България в студията са направени конкретни препоръки за възможни решения и мерки за постигане на баланса “работа-семейство” в следните области: условия за прилагане на разнообразни форми на гъвкава заетост на жените и мъжете; насърчаване участието на бащите при отглеждане на децата; въвеждане на схеми за гъвкаво ползване на отпуски за отглеждане на дете; осигуряване на законови права за ползване на отпуски по семейни обстоятелства; подобряване на действащата инфраструктура за осигуряване на услуги и заведения за деца; развитие на система от деинституционализирани грижи за възрастни хора.

№ 36. Kirova, A. (2007). Gender Dimensions of the Division of Labour in the Family. *Economic alternatives*, Issue 1, pp. 29-43. ISSN 1312-7462

Студията е посветена на анализа на измененията в участието на жените и мъжете в платения професионален труд и в неплатения труд в българското семейство. С цел оценка на степента на значимост на този проблем за работещите жени и мъже със семейни ангажименти се проучва въпросът за разпределението на времето на жените и мъжете между работата и семейството и неравностойното разделение на труда между семейните партньори с оглед равнището на благосъстояние на семейството. В съответствие с това се извършва джендър анализ на платената икономическа активност и неплатения труд в домакинството и семейството въз основа на данните на НСИ за бюджета на времето на населението в България. Приложеният подход позволява да се оцени както степента на реалното участие на жените и мъжете в двете основни сфери на труда в темпорално изражение, така и степента на хармонизация на семейните отговорности.

№ 37. Кирова, А. (2007). Неравнопоставеност на жените в различни сфери на неплатения домашен труд, с. 127-141. - В: *Пол и преход: Доклади от академична конференция, 24 ноември 2006 г.* С.: ЦИПЖ. ISBN 978-954-9361-14-8

Студията е фокусирана върху анализа на участието на жените и мъжете в три основни сфери на неплатения труд – домакинска работа, грижа за зависимите членове на семейството и домашната икономика. Вследствие установените очевидни прояви на неравнопоставеност на жените в тях е направен аргументираният извод, че държавата следва да положи усилия за стимулиране на справедлива за двата пола „семейна инфраструктура“.

№ 14. Кирова, А. (2007). Грижи за деца и възрастни – джендър аспекти на проблема и оценка на действащата инфраструктура за осигуряване на услуги и заведения за зависимите лица в семейството, с. 351-360. - В: *България в ЕС: първи стъпки.* Юбилейна научно-практическа конференция, 25-27 май 2007 г., Велико Търново. С.: ГорексПрес. ISBN 978-954-616-185-7

Въз основа на анализа на различията в участието на жените и мъжете в неплатените семейни дейности по обгрижване на децата и други зависими членове, в доклада е оценена степента на реална джендър равнопоставеност и партньорство в семейството. Установени са значителни прояви на джендър неравнопоставеност при разпределението на времето и конкретните типове грижи за децата, както и при грижите за възрастни и болни членове на домакинството. Определени са насоките за изграждане/усъвършенстване на достъпна институционална инфраструктура за облекчаване и подпомагане на жените и мъжете със семейни задължения.

№ 4. Глава 1 „Съвременното българско семейство – джендър разпределение на платения и неплатения труд”, с. 9-54; глава 4 „Джендър различия в неплатения труд в семейството и мерки за тяхното редуциране”, с. 134-186. – В: Стоянова, К., **Кирова, А.** *Джендър неравенства в платения и неплатения труд в България.* С.: АИ „Проф. Марин Дринов”, 2008, 194 с. ISBN 978-954-322-213-1

Глава първа и глава четвърта с автор А. Кирова от монографията са посветени на актуалните, особено от гледна точка на съответните изисквания на ЕС въпроси, свързани с: измененията в участието на жените и мъжете в платения и неплатения труд; разпределението на участието на жените и мъжете в неплатените дейности в семейството; възможностите за редуциране на установените неравенства чрез изграждане на трудова и социална инфраструктура за съвместяване на платения и неплатения труд. На основата на анализ на различни семейни модели на разпределение на платения и неплатения труд между жените и мъжете е установено преобладаването на компромисния модел, чиято реализация засилва

неравнопоставеността на жените по отношение на физическата им натовареност, качествено участие в платения труд и дефицита на свободното време. Доказано е, че структурните промени в типовете и видовете домакинства/семейства оказват значително влияние върху степента на въздействие на модела “платен-неплатен труд” върху семейния и професионалния живот на жените и мъжете. Направена е оценка на тенденциите по отношение на развитието и формирането на съвременното семейство в Европа и България, вследствие на което е обоснована хипотезата, че модернизиранието на семейните отношения на основата на оптимизиране на разделението на труда влияе съществено върху демографското поведение на съпрузите и партньорите. В резултат от извършената теоретична и емпирична (чрез повременни индикатори) оценка на разделението на труда в семейството е разкрита тенденция за нарастващата пренатовареност на жените с труд, изразена в преимущественото редуване на професионален и домашен труд за разлика от мъжете, при които има преимущественото редуване на труд и свободно време. Идентифицирани са негативни последици за обществото, за семейството и децата, както и за професионалното и личностното развитие на жената вследствие формирането се неравностойно разделение на труда. Установени са проявите на джендър неравенства при разпределението на неплатения домашен труд, дезагрегиран в три сфери на дейност – домакинска работа; грижи за зависимите членове на семейството; домашна икономика, като е обоснован изводът за необходимостта от засилване вниманието на държавата към разрешаването на проблема за улесняване съчетаването на платения и неплатения труд на работещите жени и мъже със семейни задължения, както и за изграждане и стимулиране на джендър балансирана “семейна инфраструктура”. На базата на оценка на съответната трудово-социална практика в Европа и България са направени конкретни препоръки за възможни решения и мерки за постигане на баланса “работа-семейство”. Направен е опит за комплексно изследване на анализираниите проблеми и са предложени съответни мерки, политики и решения за ограничаване на неравнопоставеността на жените и мъжете.

1.4. Джендър измерения на академичната сфера

№ 44. **Кирова, А.** (2013). България в европейските класации за джендър равенството в академичните среди (Bulgaria in the European ratings for gender equality in the academic circles). *Икономическа мисъл*, кн. 5, с. 3-25 (на български) и с. 26-45 (на английски). ISSN 0013-2993

В студията са представени резултатите от извършено проучване на степента на джендър равнопоставеност в академичните среди чрез анализ на диспозицията на България сред държавите от ЕС по този показател. Изследването доказва, че България заема достойно място на европейската карта за джендър равнопоставеност в академичната сфера, където е налице видим напредък, рефлектиращ в префокусирането на приоритетите от постигането на джендър равнопоставеност към стремежа за балансирана представителност на жените и мъжете. Значителна част от проблемите, съществуващи в тази сфера средно в Европа и в отделните държави, са практически преодолени у нас. Въпреки това са идентифицирани няколко проблемни области, които изискват по-нататъшно търсене на пътища, и механизми за тяхното преодоляване.

№ 1. Трета глава „Жените и мъжете във висшето образование и науката в България”, с. 197-277. – В: Зарева, И., Матев, М., **Кирова, А.** *Висшето образование и науката в България. Икономически, социални и джендър измерения*. С.: АИ „Проф. Марин Дринов”, 2014, 328 с. ISBN 978-954-322-748-8

В трета глава с автор А. Кирова от монографията е извършен анализ на джендър дизайна на академичните институции в България, в основата на който са разработените в ЕС мерки и механизми за постигане на равенството на жените и мъжете във висшето образование и науката. В резултат от проучването на недостатъчно познатите у нас прилагани в ЕС през последните 15 години европейските инициативи (документи, изследвания и доклади) за насърчаване на равенството на жените и мъжете учени и преподаватели, както и на систематизирането на целите на съответните политики, на етапите и променящите се подходи при формиране на интегрирана политика на ЕС за джендър равенството в академичните среди, са идентифицирани постигнатите в България успехи и съществуващите проблемни области. Извършената оценка на степента на отчитане на анализирани европейски политики и мерки за постигане на равнопоставеността на жените и мъжете в академичната сфера в нормативната, институционалната и академичната практика в България показва известно подценяване на този въпрос. Това предопределя необходимостта от предприемане на съответните действия, насочени към повишаването на чувствителността към проблема за джендър равенството във висшето образование и науката, както и дефинирането и преодоляването на все още съществуващите джендър различия в академичните среди. В резултат на проведеня сравнителен анализ на количествена и качествена информация за структурата на академичната заетост по пол и икономически сектори, за изследователската мобилност, участието в докторантското обучение, представителността на половете по научни направления и дисциплини и по академични длъжности и ръководни позиции и други, както и на оценката на мястото на нашата държава сред европейските страни по степента на равнопоставеност на половете в академичната общност, е установено, че в тази област у нас са постигнати значителни позитивни промени. Регистрирани са значителният напредък относно преодоляването на джендър бариерите, стереотипите и предразсъдъците, както и липсата на съществени проблеми при постигането на баланса „академичен-семеен“ живот. Доказано е обаче, че посоченото от анкетирани жени и мъже в рамките на проведеното от авторите на монографията анкетно проучване в университетите в страната и в институтите на БАН толерантно отношение на ръководството на академичните институции към семейните ангажименти на служителите се дължи по-скоро на стриктното отношение на работодателите към спазването на съответните нормативни разпоредби, отколкото на загрижеността за този проблем. Това изисква повишаването, от една страна, на степента на корпоративната социална отговорност на академичните институции, а от друга, на информираността на ръководните органи и на учените и преподавателите относно прилаганите в Европа политики и мерки за подкрепа на работещите лица със семейни задължения. В изследването е идентифицирано наличието на няколко джендър проблема в академичната общност: 1) хоризонтална сегрегация по области на науката и научни дисциплини, характерна главно за сферата на научните изследвания, докато висшето образование се приближава към постигането на балансирано джендър композиране по този индикатор; 2) тенденция към напускане на държавния научноизследователски сектор от страна на мъжете-учени, водеща до засилващото се феминизиране на науката; 3) вертикална сегрегация на жените във висшето образование и науката както по академични длъжности (джендър различия в траекториите на типична академична кариера), така и по позиции в научно и административно ръководство; 4) ниска степен на информираност и чувствителност на академичните служители жени и мъже за съществуващия джендър дисбаланс и други свързани проблемни

области. Последното намира израз в изместването в значителна част на джендър оценките на анкетираниите жени и мъже към по-общите проблеми във висшето образование и науката, вълнуващи в еднаква степен представителите на двата пола – бавни темпове на напредък на академичната кариера у нас; застаряване на колегията; неравностойно спрямо европейските учени участие в международни проекти; нелоялна конкуренция между изследователите; известна потиснатост на учените жени и мъже вследствие недостатъчно високия обществен престиж на професията. Въпреки това се наблюдава значителна степен на удовлетвореност и лоялност към академична кариера, характерна за жените и мъжете както във висшето образование, така и в науката. Получените на базата анкетно проучване и официална статистическа информация резултати и оценки на джендър различията във висшето образование и науката относно наличните условия за съвместяване на професионалния и семейния живот, за академична кариера, както и относно баланса при представителността на жените и мъжете в академичните институции показват висока степен на идентичност, което определя достоверността на направените изводи и заключения.

№ 45. Кирова, А. (2014). Джендър анализ на релацията „академична кариера-семејство/родителство”, с. 31-42. – В: *Демографската ситуация и развитието на България: форум, 26-27 февруари, 2014 г.* С.: АИ „Проф. Марин Дринов”. ISBN 978-954-322-793-8

В студията са представени част от резултатите от анкетното проучване, проведено през 2012-2013 г. в академичните среди в страната в рамките на колективния научноизследователски проект на ИИИ при БАН на тема „Висшето образование и науката в България в началото на XXI век”. Анализирани са следните проблемни области: семејно положение на академичните служители; нагласи на жените и мъжете в академичната сфера за отглеждане на деца; условия за съвместяване на професията/научната кариера със семејните задължения, вкл. родителството; оценка на влиянието на релацията „работа-семејство“ върху професионалното развитие на учените и преподавателите. Изводите от проучването се допълват с анализа на резултатите от европейските джендър изследвания по въпроса “родителство и/или научна кариера”, като се оценява мястото на България в ЕС по третиращите този проблем показатели.

№ 29. Кирова, А. (2015). Европейски инициативи за джендър равенството в научноизследователската сфера и прилагането им в България, с. 55-62. – В: *Времена на несигурност и рискове: възможности и перспективи за развитие.* Сборник с доклади от Юбилейната научно-практическа конференция с международно участие, том 1. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”. ISBN 978-619-202-036-1

В доклада е направен анализ на еволюцията на предприеманите в ЕС политики и инициативи за джендър равенството в научноизследователската сфера, изразяваща се в променяния им се фокус от „жените в науката“ през „повишаване представителността на жените в науката“ към „джендър и науката“, както и оценка на степента на тяхното отчитане в българската законодателна, институционална и академична практика.

№ 30. Кирова, А. (2015). Приносът на националната статистика за изясняване на диспозицията на България в ЕС по степента на джендър равнопоставеността в академичната сфера, с. 191-200. – В: *Съвременно развитие на статистиката и информационните технологии.* Национална научна конференция, посветена на Международната година на статистиката. 3 октомври 2013 г. С.: ИК – УНСС. ISBN 978-

В доклада е оценена дейността на НСИ по производство на широк спектър многопрофилни статистически данни по пол в сферите на науката и висшето образование. Извършен е анализът на съответните индикатори, позволяващи да се определи диспозицията на България в ЕС по отношение на джендър равенството във висшето образование и науката, което е било непосилна задача още преди броени години. Направени са препоръки за усъвършенстване на системата от джендър индикатори в академичната сфера: преодоляване на липсата в националната статистика на данни за реалното заплащане на академичните служители, включващо, наред със щатната работна заплата, и възнагражденията за участие в международни и национални научноизследователски и научно-приложни проекти и в експертна дейност, което осуетява достоверна оценка на джендър различията в заплащането на изследователите; необходимост от формиране на съответната база данни за насоките на професионалната и изследователската активност на академичните служители с цел извършване на многопрофилна оценка на научния и иновативен потенциал на страната в ерата на изграждащата се икономика на знанието.

№ 28. Kirova, A. (2015). Gender segregation in the Higher Education and Science in Bulgaria in comparison with the EU tendencies. *Perspectives of Innovations, Economics and Business*, Vol. 15, Issue 3, pp. 117-125. ISSN 1804-0527 (online) ISSN 1804-0519 (print)

The establishment of fair European research area with a view to gender equality is one of the main requirements of Europe 2020 Strategy. In that context the paper presents selected results of a study of the gender balance in the higher education and science in Bulgaria. Problems concerning the position of the country in the European map of gender equality in the two academic sectors and especially the level of gender segregation are treated. Three intrinsic problems are identified - horizontal segregation by fields of science, tendency towards men leaving the public research sector, and substantial vertical segregation by academic and leading positions.

№ 46. Кирова, А. (2015). Джендър различия в академичната сфера в България, с. 276-288. – В: *Икономически растеж: стимули и ограничители*. Международна конференция. 6-7 октомври 2014 г., София. С.: ГорексПрес. ISBN 978-954-616-258-8

В доклада са представени част от резултатите от анкетното проучване, проведено през 2012-2013 г. в академичните среди в страната в рамките на колективния научноизследователски проект на ИИИ при БАН на тема „Висшето образование и науката в България в началото на XXI век”. Анализирани и оценени са условията за академична кариера – джендър разпределение по академични длъжности и научни степени, траекториите и джендър различията при академичното израстване, както и степента на балансираност при представителността на жените и мъжете във висшето образование и науката, и причините за съществуващия дисбаланс.

Изследователска област 2. ИКОНОМИЧЕСКИ ТЕОРИИ (публикации № 39, 40, 41, 5, 42, 15, 43, 2, 16-24, 31, 25, 27, 48, 32, 26).

- 2.1. Немска историческа школа (публикации № 39, 40, 41, 5).
- 2.2. Новокейнсианска доктрина (публикации № 42, 15, 43, 2).
- 2.3. Развитие на икономическата теория (публикации № 16-24, 31, 25, 27).
- 2.4. Теоретични аспекти на човешкия капитал в сферите на висшето образование и научните изследвания (публикации № 48, 32, 26).

2.1. Немска историческа школа

№ 39. Кирова, А. (2008). Вернер Зомбарт – своеобразие на методологията. *Икономическа мисъл*, кн. 1, с. 62-75. ISSN 0013-2993

В студията са анализирани особеностите на методологичните позиции на известен немски учен-енциклопедист Вернер Зомбарт, чието творчество незаслужено потъва в забравата през доста продължителен период от време. Разгледано е влиянието на различни направления в социално-икономическата мисъл върху еволюцията на неговите възгледи и методологични основи. Оценен е приносът на идеите и методологията на Зомбарт за развитието на икономическата теория, изразяващ се в прилагането на интердисциплинарен подход при изследване на съвременния капитализъм, както и в обосноваването на социалната обусловеност на човешката клутурно-икономическа дейност в условията на различните стадии на неговото развитие.

№ 40. Кирова, А. (2008). Особенности на методологичните подходи в икономическата концепция на Макс Вебер. *Икономически алтернативи* (от 2012 г. – *Икономически и социални алтернативи*), кн. 3, с. 139-152. ISSN 1312-5281

Студията е посветена на анализ на характерните черти на методологията на немски учен Макс Вебер и неговата значимост като икономист, въпреки признанието и известността му главно в сферата на социологията. Характеризирани и систематизирани са особеностите на методологичните подходи на Вебер в икономическата му концепция: исторически анализ на развитието на икономиката; социологически подход към икономическия анализ; своеобразно определяне на целите и задачите на икономическата наука; въвеждане на нови теоретични категории; “разбиращ” подход към социалното познание; метод на идеалното типизиране при изследване на икономическото развитие на обществото; взаимодействие между икономиката и религията. Разгледани са конкретни примери за прилагането на метода на идеалните типове в икономическата система на Вебер. Оценена е позицията му по въпроса за значението на стопанската етика на протестантизма и главно на калвинизма за възникването и развитието на капитализма в Западна Европа. Направен е изводът за значимостта на приноса на Вебер за развитието на съвременната икономическа мисъл в посока осъзнаване сложността на капиталистическото развитие и на променящите се общество и човешко битие през XXI век.

№ 41. Кирова, А. (2009). Учение за капиталистическия дух – Макс Вебер versus Вернер Зомбарт. *Икономически алтернативи* (от 2012 г. – *Икономически и социални алтернативи*), кн. 3, с. 70-84. ISSN 1312-5281

В студията са анализирани в сравнителен аспект концепциите за формирането на духа на капитализма на двама именити немски учени Макс Вебер и Вернер Зомбарт. Те са едни от първите в историята на икономическата мисъл изследователи на специфичното взаимодействие между икономиката и религията, която се представя като самостоятелна активна сила, определяща чрез присъщите ѝ стопанска етика и религиозен морал възникването и развитието на съвременния капитализъм в Западна Европа. Общото обаче свързва дотук, защото според Вебер духът на капитализма е следствие главно от разпространението на протестантизма, докато Зомбарт подчертава множествеността на причините, довели до възникването на капиталистическия дух, като една от тях е ролята на еврейския народ и иудаизма в развитието на западноевропейския капитализъм. И двете тези са обект на многогодишна противоречива критика в научната общност, но продължават да

предизвикват интерес и да провокират осмислянето на глобалния проблем за бъдещето на световния капитализъм и неговата социална обусловеност.

№ 5. Кирова, А. (2012). *Политикономическият историзъм на Вернер Зомбарт и Макс Вебер.* С.: ИК – УНСС, 105 с. ISBN 978-954-644-277-2

Монографията е посветена на проучване и анализ на политикономическите възгледи на основоположниците и изявените представители на германската “най-млада” историческа школа, развила се в началото на ХХ век. Въпреки историческата насоченост, темата е актуална, защото значителна част от проблемите, третираны в произведенията на Зомбарт и Вебер, са все още обект на дискусиите в съвременната икономическа наука, като редица техни постановки хвърлят светлина върху същността и проявите на капитализма на ХХI век. Изследвани са творческият път и влиянието му върху еволюцията на възгледите на немските учени в областта на политическата икономия, особеностите на методологията на Зомбарт и Вебер, еволюцията на схващанията им в областта на икономическата теория, както и концепциите и постановките на техните учения, фокусирани главно върху историко-етическата проблематика на генезиса, развитието, съдбата и “духа” на съвременния капитализъм. Фокусът е върху интердисциплинарното изследване на явлението “модерен капитализъм” на В. Зомбарт, както и анализа на М. Вебер на взаимодействието на икономиката с различни сфери на обществения живот.

2.2. Новокейнсианска доктрина

№ 42. Кирова, А. (2010). *Мястото на новото кейнсианство в съвременната икономическа теория,* с. 73-90. – В: *Икономическата теория – история, състояние, перспективи.* С.: ФАКТОР АЛИАС. ISBN 978-954-9593-18-1

В студията е анализиран проблемът за появата и налагането на новото кейнсианство в икономическата мисъл през последните две десетилетия на ХХ век и в наши дни. Доказано е, че новото кейнсианство заема самостоятелно място в съвременната икономическа теория. Оборена е срещаната в икономическата литература теза, че новото кейнсианство представлява най-съвременния вариант на американското монетарно кейнсианство в рамките на посткейнсианското направление, като са изведени различията между двете доктрини. Анализирани са етапите на създаване и формиране на новокейнсианската теория и развитието на основните присъщи ѝ теоретични направления в процеса на нейната еволюция. Направен е изводът, че новите кейнсианци принципно стигат в своите изследвания до типични кейнсиански изводи, а също така развиват и преосмислят въведените в икономическата теория именно от Кейнс понятия и категории, но се базират на абсолютно различен (микроикономически) подход, изхождащ от принципите на методологичния индивидуализъм и на оптимизацията на поведението на стопанските субекти. Наред с това те използват някои преценени като рационални идеи и категории, заложены в различни направления на „старото” кейнсианство, но изцяло ги трансформират и интерпретират по собствен начин, като отразяват изискванията на съвременната пазарна икономика към макроикономическата политика в условията на засилващото се значение на инфлационните процеси, интернационализацията на икономиката, технологичните пробиви и повишената роля на информацията.

№ 15. Кирова, А. (2010). *Световната криза през погледа на новото кейнсианство,* с. 42-49. – В: *Икономиката и социалната политика на България в условията на съвременната глобална криза.* Юбилейна научно-практическа конференция, посветена на 60-та годишнина от създаването на Икономическия

институт на БАН, 11-12 декември 2009 г., Велико Търново. С.: ГорексПрес. ISBN 978-954-616-210-6

Една от важните насоки на анализите на представителите на новото кейнсианство в областта на макроикономическата политика е свързана с разгърналата се през 2008 г. мащабна световна финансова и икономическа криза, която позволи да се говори за “триумфалното завръщане на кейнсианството” в политическата и икономическата сфери. Въпреки това, представените в доклада резултати от проучването на публикациите на новите кейнсианци по този въпрос налагат извода за преобладаването в тях на критични коментари по отношение на общоизвестните антикризисни мерки на правителствата (планове за стабилизация), както и на анализа на породилите кризата причини и оценката на ефектите върху икономиките на САЩ, Европа и развиващите се страни. Конструктивни препоръки за излизане от кризата обаче не се предлагат, което потвърждава наложилото се в икономическата литература мнение за липсата на ясна перспектива за разрешаване на икономическите проблеми в света.

№ 43. Кирова, А. (2010). Оценка на специфичните черти на новото кейнсианство спрямо други направления в съвременния макроикономикс. *Икономическа мисъл*, кн. 1, с. 28-45. ISSN 0013-2993

Въз основа на анализ, в който се изхожда от позициите на новото кейнсианство, на критичната литература и трудовете на новите кейнсианци, в студията се определят принципните различия между възгледите им в областта на макроикономическата теория с тези на „старите” кейнсианци, на нео- и главно на новите класици, чиято концепция, заедно с тази на новите кейнсианци, представлява неразделна част от съвременния мейнстрийм икономикс. Анализирани различия се групират в три основни насоки – в методологичен, концептуален и практически аспект. Извършени са обобщаване и оценка на критичните бележки на представителите на новото кейнсианство по отношение на основополагащите за новокласическата доктрина теории за рационалните очаквания и за реалния икономически цикъл. Вследствие на осъществения сравнителен анализ се предлагат общи заключения и оценки за приноса на новото кейнсианство за развитието на макроикономиката.

№ 2. Кирова, А. (2010). Новото кейнсианство – микроикономически основи и връзка с макроикономическата политика. С.: УИ „Стопанство” - УНСС, 181 с. ISBN 978-954-644-159

Монографията е посветена на изключително актуалния въпрос, свързан с развитието на съвременната икономическа теория и по-специално на анализа на теоретико-практическите постановки на новото кейнсианство като направление, заело твърди позиции в мейнстрийм икономикса в края на XX - началото на XXI век наравно с доминиращото дотогава нео- и новокласическо направление. Интересът към новокейнсианската доктрина се предопределя както от недостатъчната степен на нейната осветеност в нашата литература, където тя не е представена в качеството на самостоятелен обект на изследване, така и от предизвиканото към нея внимание в световен мащаб в условията на последната глобална финансова и икономическа криза. Оценено е значението на кейнсианската революция в икономическата теория и мястото на новото кейнсианство в процеса на диверсификация на кейнсианската доктрина. Систематизирани и анализирани са предпоставките за неговото възникване, методологичните и концептуални постановки и модели на новото кейнсианство. Изведени са отличителните черти и принципите на новокейнсианската макроикономическа теория, както и възгледите на

нейните представители за държавната политика в условията на негъвкавост на пазарните структури. Вместо заключение е анализирана българската практика през призмата на новокейнсианската теория. Направен е изводът, че новокейнсианската макроикономическа концепция, базирана на съчетаването на правила с активни дискреционни действия, до известна, макар и незначителна степен “пасва” единствено на дизайна на нашата макроикономическа политика и е възможно да бъде използвана най-вече по въпроса за усъвършенстване на качествените му характеристики, отколкото за реализиране на конкретни конструктивни предложения. В систематизиран от автора вид е предложена библиография на трудовете на представителите на новото кейнсианство. **(Бележка: част от изследваните в тази монография въпроси се отнасят и към тематичното направление 2.3.)**

2.3. Развитие на икономическата теория

№ 16-24. Кирова, А. (2011). 9 статии по история на икономическите теории. – В: *Основни термини използвани в учебния процес* (в 3 тома), т. I „Икономика”, част 1, с. 84-85, 118-119, 321-322, 433-434, 500-501 (ISBN 978-954-644-242-0), част 2, с. 279-280, 302-303, 465-466, 567-568 (ISBN 978-954-644-243-7). С.: ИК – УНСС.

*В статиите се проследяват творческият път и основните приноси за развитието на икономическата теория и политическата икономия на именитите представители на световната икономическа мисъл Дж. Бентъм, К. Бюхер, В. Зомбарт, К. Книс, Фр. Лист, В. Рошер, У.Н. Сенъор, М.И. Туган-Барановски, Б. Хилдебранд. **(Бележка: част от статиите се отнасят и към тематичното направление 2.1.)***

№ 31. Кирова, А. (2011). Еволюция на теорията за човешкия капитал. *Икономически изследвания*, кн. 4, с. 94-131. ISSN 0205-3292

Теорията за човешкия капитал е едно от най-значимите научно-приложни постижения в историята на икономическата мисъл през XX век. В студията се прави опит за проследяване и критична оценка на пътя на еволюцията на тази теория от нейния генезис в изследванията на класиците и посткласиците на политическата икономия до вграждането ѝ в икономическата теория на характерната за нашето време икономика на знанието. Анализът обхваща развитието на традиционната неокласическа теория за човешкия капитал и отражението ѝ в свързаните концепции на други доминиращи направления на съвременния икономикс.

№ 25. Кирова, А. (2012). Насоки на развитие на теорията за човешкия капитал в съвременните икономически условия, с. 44-52. – В: *20 години инвестиция в бъдещето*. Юбилейна международна научно-практическа конференция, 18-19 май 2012 г., Велико Търново. С.: ГорексПрес. ISBN 978-954-616-221-2

В доклада са анализирани насоките на модернизирани на теорията за човешкия капитал в началото на новото хилядолетие – обвързването ѝ с концепциите за информационното общество и икономиката на знанието. Резултатите от проучването на съвременната еволюция на тази теория показват нейното насочване към доказването на ефективността на инвестициите в образованието и науката за изграждането и функционирането на новата икономика на знанието, за развитието на интелектуалния капитал на нацията, и към формулирането на изискванията по отношение на адекватната за нейните динамично развиващи се условия работна сила.

№ 27. Кирова, А. (2014). Мястото на „икономическия империализъм” в съвременната политическа икономия, с. 439-449. – В: *Политическа икономия и икономическа теория*. С.: ИК – УНСС. ISBN 978-954-644-583-4

В статията е аргументирана тезата, че въпреки възникването на направлението „икономически империализъм“ в съвременната икономическа теория на базата на неокласическия икономикс като негов инструментариум, курсът по „икономически империализъм“ е логично да се включи в обхвата на преподаваните в рамките на специалността политическа икономия дисциплини. Аргументирането на тази теза се основава на изясняването на концептуалното съдържание както на самото понятие „икономически империализъм“, така и на съвременната политическа икономия.

2.4. Теоретични аспекти на човешкия капитал в сферите на висшето образование и научните изследвания

№ 48. Първа глава „Теоретични аспекти на същността, особеностите и социалните функции на човешкия капитал в образованието и науката”, с.11-77 – В: **Кирова, А.,** Зарева, И., Матев, М. *Съхранение и развитие на човешкия капитал в образованието и науката в България.* С.: АИ „Проф. Марин Дринов”, 2012, 255 с. ISBN 978-954-322-505-7

Анализът в глава първа с автор А. Кирова от монографията изхожда от тезата, че човешкият капитал придобива все по-голямо значение и се превръща в основен фактор за икономическото и социалното развитие, за конкурентоспособността на всяка икономика, като човешкият капитал в образованието и науката е капитал с най-високо равнище и качество. Той създава, разпространява и прилага знанието, формира, поддържа и развива човешкия капитал като цяло. Тези негови особености и функции го превръщат в решаващ фактор за развитие. Засилващата се в началото на ХХI век тенденция в световен мащаб, свързана с изграждането и формирането на икономиката на знанието и иновациите, определя качествено нови измерения на натрупания човешки капитал, променените му функции, характеристики и значимост за икономическия растеж. Това оказва съществено влияние върху еволюцията на теорията за човешкия капитал, като усилията се насочват към изясняването и доказването на коренно различната му роля за постигането на социално-икономическия напредък в новите условия. Въпреки това изследванията на човешкия капитал на заетите в сферите на образованието и науката са недостатъчни, което предопредели необходимостта от изясняването на самостоятелното му място и особената роля и значимост в теоретичен аспект. Специфичният интелектуален изследователски човешки капитал в образованието и науката пряко участва в изграждането на иновативния потенциал на обществото и на конкурентоспособния национален човешки капитал чрез: осигуряване на процеса на възпроизводството на интелектуалния капитал на нацията; адекватното на новите условия кадрово осигуряване на икономиката; развитие на фундаменталната и приложната наука; удовлетворяване на обществените потребности от образователни услуги; систематизиране на нарастващите информационни потоци и разработване на инструментите за тяхното усвояване; формиране на научно-технологичната база за иновационния процес; осигуряване на сериозен многопрофилен експертен потенциал. В посочения контекст в изследването са очертани новите му измерения в икономиката на знанието; определени са дефиницията, самостоятелното място и значение на понятието човешки капитал в образованието и науката в рамките на категориалния апарат на традиционната теория за човешкия капитал; доказана е необходимостта от третирането на този специфичен интелектуален човешки капитал като самостоятелен обект на изследване в обхвата на теорията за човешкия капитал, което се предопределя и от ограниченото използване на подобен подход в съвременната икономическа теория; в резултат на дефинирането, типизирането и ситуирането на човешкия капитал в образованието и науката са изведени неговите

същностни качествени характеристики по типовете знание, специфичните способности и умения на неговите притежатели, както и по обществените му роли и значимост; изведени и открити са по-важните проблеми на процеса на неговото реализиране. (**Бележка:** част от изследваните в тази монография въпроси се отнасят и към тематичното направление 2.3.)

№ 32. Кирова, А. (2012). Качествените характеристики на човешкия капитал във висшето образование и науката в условията на икономиката на знанието (теоретични аспекти). *Икономически изследвания*, кн. 2, с. 90-102. ISSN 0205-3292

Изследването на човешкия капитал във висшето образование и науката е следствие от промените им роли и значение, съпътстващи развитието на новите реалности на XXI век – икономика на знанието, иновационна икономика, информационно общество, икономика на обучението. Последните се третираат като предпоставка за извършване на теоретичен анализ на спецификата на човешкия капитал на заетите в посочените сфери лица в три насоки – по типовете знание, специфичните способности и умения, и присъщите му обществени роли и функции. В студията са изведени структурните характеристики на основополагащото за характеризирането на този тип човешки капитал понятие знание. Анализирани са присъщите му качествени характеристики – съзидателен творчески характер и тип мислене; притежание на биологично заложен талант; специфични интелектуални способности и умения. Определена е неговата обществена и функционална роля за: изграждането на икономиката на знанието; формирането, съхранението и усъвършенстването на човешкия капитал на нацията; развитието на иновационната сфера на икономиката; използването на експертния потенциал на представителите на академичната общност.

№ 26. Кирова, А. (2012). Проблеми на процеса на реализирането на човешкия капитал във висшето образование и науката, с. 251-258. – В: *Етиката в българската наука*. Седма национална конференция по етика, 4-5 ноември, 2011 г. С.: ИК – УНСС. ISBN 978-954-644-347-2

В доклада са изведени фактори, катализиращи практиките за накърняване на етичните правила в академичните среди. Спецификата на човешкия капитал в сферите на висшето образование и науката предопределя наличието на редица проблеми при неговото реализиране, които до известна степен влияят и върху етичните взаимоотношения на различните академични групи: наличие на условия за неговата амортизация или обезценяване; изтичане на мозъци и липса на стимули за репатриране на емигрирали изследователи; ерозия на качеството на публичните услуги главно в сферата на образованието; дестимулиращи творчеството и съзидателните способности условия на работа на заетите в академичната сфера и отношението на обществото към техния труд. Доказано е, че достойното реализиране на човешкия капитал в сферите на висшето образование и науката, неговото съхранение и развитие представлява съществена предпоставка за изграждане на адекватна на принципите на академизма етична среда.

Изследователска област 3. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ЕКСПЕРТНИЯ ПОТЕНЦИАЛ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКАТА ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛНОТО ПРОСТРАНСТВО НА ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА (публикации № 33, 6, 47)

№ 33. Кирова, А. (2017). Научно-образователното пространство на Балканите като фактор за повишаване на регионалните конкурентоспособност и иновационен потенциал. *Икономически изследвания*, кн. 1, с. 61-89. ISSN 0205-3292

Развитието на научно-образователното пространство на Балканите е едно от условията за подобряване на социално-икономическото развитие, включително за повишаване на конкурентоспособността и иновационния потенциал на региона. Това предполага необходимостта от неговото изследване с оглед възможностите за преодоляване на слабото представяне на балканските държави, чрез обединяване на усилията и задълбочаване на регионалното сътрудничество в сферите на висшето образование, науката и иновациите. На база на анализа на политико-икономическите предпоставки и на сравнителния анализ в студията е изследвано позиционирането на държавите от региона в света и Европа по развитието на конкурентоспособността, иновационните процеси и други свързани с целите на изследването индикатори, както и са изведени предимствата на регионалното сътрудничество. Анализът е фокусиран върху сферите на висшето образование и науката като основни, макар и не единствени елементи за формиране на иновационния капацитет, ресурси и съзнание, необходими за изграждане на научно-образователното пространство на Балканите с оглед пълноценното му вграждане в Европейското научноизследователско пространство.

№ 6. Глава първа „Югоизточна Европа – иновационен потенциал и регионално сътрудничество“, с. 13-74. – В: **Кирова, А.,** Зарева, И., Матев, М. *България в образователното и изследователското пространство на Югоизточна Европа.* С.: Е-Книги на ИИИ-БАН, 2017, 188 с. ISBN 978-954-9313-06-2 <https://www.iki.bas.bg/balgaria-v-obrazovatelnoto-i-izledovatelското-prostranstvo-na-iugoiztochna-evropa-0>

В монографията са представени резултатите от проведеното през 2014-2016 г. проучване на регионалното пространство за висше образование и научни изследвания в 12 държави от Югоизточна Европа с цел определяне мястото на България в него. Изследването в глава първа с автор А. Кирова изхожда от тезата, че международното сътрудничество може да подпомогне националните действия за повишаване на конкурентоспособността и по-доброто позициониране на двете сфери в глобалните научни и образователни пространства. Това допринася за развитието на човешките ресурси и човешкия капитал в региона, а следователно и за социално-икономическото му развитие и просперитет. При отчитане на предимствата, които предлага регионалното сътрудничество, ЕС осъществи редица действия и инициативи, чиито цели са насочени към реализиране на общи политики и насоки за развитие и модернизиране на висшето образование и научните изследвания в ЕС, включително в страните от Югоизточна Европа, в съответствие с предизвикателствата на времето. Сложната политическа обстановка в края на миналия и началото на сегашния век наложиха определянето на Балканите като зона на политическа нестабилност, съпроводена от ниско равнище на развитие на икономиката на повечето държави в ЮИЕ, което не е в интерес на интеграционните процеси в ЕС. Осъзнаването на този факт довежда до преосмислянето на позицията на ЕС към региона, като от 2003 г. Европа поема ролята на обединител на държавите от ЮИЕ и вдъхва надежда за мир, сигурност, стабилност, разбирателство и реално добросъседско сътрудничество. С техническата, финансовата и консултативната подкрепа на ЕС започват да се изграждат основите на бъдещо конструктивно транснационално сътрудничество и се постигат редица споразумения между балканските държави, съдействащи за разбирателството в политическата сфера, насърчаването на твърде скромните икономически отношения, засилването на сигурността и стабилността в региона, възстановяването на прекъснатото през 90-те г. на миналия век вследствие на военните конфликти академично сътрудничество. От голямо значение за изпълнението на поставените цели има конституирането в рамките на ЮИЕ на Пакта за стабилност, който по-

късно се трансформира в Съвет за регионално сътрудничество като оперативна група на Процеса за сътрудничество в Югоизточна Европа. Неговите цели са насочени към насърчаване на транснационалното сътрудничество в региона, включително във висшето образование и научните изследвания, както и на европейската и евроатлантическата интеграция на ЮИЕ. Процесът за сътрудничество в Югоизточна Европа и Хартата за добросъседски отношения допринасят за стабилността, сигурността и сътрудничеството в региона. Това са основополагащите елементи, които определят средата и условията, в които се развива образователното и научноизследователското пространство в ЮИЕ. В резултат на изследването са направени оценки на европейските, регионалните и сурегионалните инициативи за сътрудничеството в тези сфери в Югоизточна Европа, оценено е равнището на развитието на регионалното сътрудничество във висшето образование и научните изследвания за изграждане на научно-образователното пространство в изследвания регион, и са направени препоръки за задълбочаване на регионалното сътрудничество в Югоизточна Европа и подобряване ролята на България в него. Въпреки участието на България практически във всички предприети европейски действия в региона, включително като инициатор и активен участник във формирането на редица от тях и в обновяването им чрез прилагане и утвърждаване на принципа за „регионална принадлежност“ в регионалното сътрудничество, в извършеното изследване се идентифицират редица проблеми в тази област и се предлагат конкретни препоръки за решаването им в България.

№ 47. Кирова, А. (2017). България в академичното сътрудничество на Балканите. *Ново знание*, Юбилейно издание 2017, кн. 6 (5), с. 29-41. ISSN 2367-4598 (Online), 1314-5703 (Print)

Студията представя резултати от изследване на участието и ролята на България в академичното сътрудничество на Балканите. Анализирани са активността на страната в регионалните и субрегионалните инициативи, включително за трансгранично сътрудничество, както и конкретните му форми, прилагани в сферите на висшето образование, науката и развитието на иновации в региона. Доказано е, че на ниво разработване на инициативи и проектни идеи за съвместно сътрудничество в анализираните сфери са постигнати определени успехи. Значително по-слаба е ролята на България в практическото реализиране на субрегионалното академично сътрудничество и обмен, както и в действителното участие в регионални изследователски и иновационни инициативи, особено в транснационален регионален план за сметка на двустранното сътрудничество. В този контекст са направени предложения за възможното повишаване на ролята на България на Балканите при полагане на съответни усилия от страна на държавата и академичните институции. Целта е страната ни да се стреми да заеме лидерско място в регионалното научноизследователско и образователно пространство, както и водеща позиция на модератор в процеса на европейската интеграция на държавите от Западните Балкани.